

R a a m a t u d

- - - - -

Ettekandekogumik emakeelsest Eestist ja Euroopast

Emakeelne Eesti, emakeelne Euroopa.
Koostanud Urmas Sutrop ja Jüri Valge.
Eesti Keele Sihtasutus. Tallinn, 2008. 234 lk.

1988. aastal elati Nõukogude Eestis perestroika-aega. Eestlaste osakaal vabariigi elanikkonnas oli II maailmasõja eelse ajaga võrreldes langenud 97,3%lt 61,5%le. Mõnel elualal (raudtee, kerge- ja rasketööstus jmt) oli eesti keel asjaajamisest täiesti välja tõrjutud. Eesti haritlaskonnas tekitas see õigustatud ohutunde.

Pöördeajaks said aastad 1987–1989. Neisse mahtus väga palju sündmusi ja arenguid alates ühemõttelist venestamist soosinud nõukogulikule kakskeelsuse kontseptsioonile uue, vene-rahvusliku kakskeelsuse sisu andmisest ja lõpetades Eesti NSV keeleseaduse vastuvõtmisega 18. jaanuaril 1989.

Noil aastail sündis palju muudki, näiteks ühe kolhoosi eraalgatuslik keeleauhind: 20. veebruaril 1989 tegi tollase Rakvere rajooni Energia kolhoosi esimees Jüri Sild juhatusle ettepaneku toetada keeleseaduse elluvijaid igal aastal 1000–2000 rublaga. Kuu aega hiljem asutas kolhoosi juhatus ka keeleauhinna enda: „Preemia suurus on 1000–2000 rubla, mis antakse välja igal aastal 30. märtsil (Wiedemanni sünnipäeval) toimkonna koosolekul.” 14. mail 1989, emadepäeval anti esimene Wiedemanni keeleauhind tuntud keelemnemele Henn Saarile.

Keeleauhinna idee autori Jüri Silla sõnutsi on aastatega „väikesest veenirest saanud veerikas jõgi”. 16.–17. aprillil 2008 toimus Väike-Maarjas Ferdinand Johann Wiedemanni keeleauhinna asuta-

mise 20. aastapäevale pühendatud rahvusvaheline konverents teemal „Emakeelne Eesti, emakeelne Euroopa”. Esinejaid oli Eestile lisaks Soomest, Rootsist, Saksamaalt ja Venemaalt. Konverentsi korraldasid eesti keele instituut, Emakeele Selts, haridus- ja teadusministeerium, keeleinspektsioon, Väike-Maarja gümnaasium ja Väike-Maarja vallavalitsus. Konverentsi materjalide põhjal ilmus oktoobris 2008 artiklikogumik „Emakeelne Eesti, emakeelne Euroopa”, mille koostasid Urmas Sutrop ja Jüri Valge.

Ülevaate Wiedemanni keeleauhinnast ja selle laureaateidest ajavahemikus 1989–2008 annab Eevi Rossi artikkel: aastail 1989–2003 on Wiedemanni keeleauhinna saanud 23 laureaati ja 2004–2008 viis riigi keeleauhinna laureaati. Nendeks on Henn Saari, Hella Keem, Erich Raiet, Pent Nurmekund, Rein Kull, Valev Uibopuu, Rudolf Karelson, Uno Liivaku, Nikolai Baturin, Paul Saagpakk, Lennart Meri, Juhan Peegel, Eduard Leppik, Mari Must, Huno Rätsep, Tiiu Ereli, Uno Mereste, Ellen Uuspõld, Ülle Viks, Eduard Väari, Valdek Pall, Mati Hint, Helju Vals, Viivi Maanso, Haldur Õim, Heldur Niit, Kristiina Ross ja Mati Ereli.

Missugune on olnud Wiedemanni keeleauhinna käekäik aastail 1989–2008? Heategu sünnitab heateo. Aga kas alati? Kuidas iseloomustada laureaate, parematest parimaid? Ka neile küsimustele leiab raamatust vastuse.

Keeleauhinna nimikangelasest Wiedemannist ja tema tegevusest on kogumikus kaks kirjutist: Huno Rätsepa „Akadeemik Ferdinand Johann Wiedemann ja eesti keel” ning Larissa Mukovskaja „Ferdinand Johann Wiedemann Venemaal”. Hõimurahvastest tänapäeva Venemaal kirjutavad Tartu Tamme gümnaasiumi õpilased Pille-Riin Kriisa ja Tanel Kiislar. Õpilaskirjutisi esindab ka Väike-Maarja gümnaasiumi neidude Alli Alase ja Kertu Rebase uurimus maakonnalehe Virumaa Teataja pealkirjadest.

Teise teemavaldkonna moodustavad eesti keelega seonduvad artiklid: Mati Ereli „Eesti keele tüübist ja keelekorraldusest”, Urmas Sutropi „Kust algab eesti keel?”, Jüri Valge „Keelekesksetest riigiprogrammidest”, Ilmar Tomuski „20 aastat Eesti keelepoliitikat” ja Tõnu Tenderi „Kolm on kohtu seadus.!? ELi mitmekeelsuspoliitika suundumustest”.

Välisesinejate ettekannete põhjal valminud artiklid käsitlevad teiste Euroopa rahvaste emakeeli ja nende olukorda: Eberhard Winkler (Göttingen) „Saksa keel teaduskeelena”, Raimo Raag (Uppsala)

„Kuninglik rootsi keel”, Janina Kursite ja Erika Krautmane (Riia)
„Riigikeel Lätis: probleeme ja lahendusi”, János Puzstay (Szombathely)
„Ungari keele olukord ja tulevik ELis” ja Pirkko Nuolijärvi (Helsingi)
„Soome ja rootsi keel Soomes eile, täna ja homme”.

Raamatut „Emakeelne Eesti, emakeelne Euroopa” raamatu-
kauplusest paraku osta ei saa, küll on aga see saadetud kõikidesse
gümnaasiumidesse.

Jaan Õispuu
Tallinna Õismäe humanitaargümnaasiumi
arendusjuht